

багатоаспектним утворенням, в якому всі компоненти детерміновані та знаходяться у тісному взаємозв'язку. Така структура не є кільцевою й завершеною і може поповнюватися діяльними функціями, відповідно до потреб суспільства та розвитку мистецької науки і освіти. На засадах окреслених діяльних функцій вчителя музичного мистецтва визначено структуру видів його вокально-педагогічної діяльності, яка включає компоненти: мотиваційно-смысловий, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-комунікативний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, самовдосконалювальний.

Виявлені компоненти вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва дають змогу визначити структуру готовності до такого виду діяльності, що є предметом наших подальших наукових розвідок.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнологічний аспект: [монографія] / В. Г. Антонюк. – К.: Українська ідея, 2001. – 144 с.
2. Василенко Л. М. Педагогічні умови гедоністичного спрямування вокальної підготовки /

Л. М. Василенко // Науковий вісник Мелітопольського педагогічного університету, 2012. – № 9. – С. 182–190.

3. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: дис. ... доктора мистецтвознавства: спец. 17.00.03 / Наталія Євгенівна Гребенюк. – К., 2000. – 369 с.

4. Емельянов В. В. Развитие голоса. Координация и тренинг / В. В. Емельянов. – 6-е изд. – СПб: Издательство «Лань»; «Издательство ПЛАНЕТА МУЗЫКИ», 2010. – 192 с.: ил.

5. Соломаха С. О. Развитие педагогической мастерности преподавателей музыкального искусства та світової художньої культури: [посібник] / С. О. Соломаха. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 158 с.

6. Трутнева Л. В. О проблеме самореализации учителя музыки в вокальной деятельности / Л. В. Трутнева // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2008. – № 73-2. – С. 197–202.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Овчаренко Наталія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

УДК 141.7:[37.011.3-05]:78

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Євгенія ПРОВОРОВА (Київ)

Постановка проблеми. Національна освіта України знаходиться у стані переходу до нових державних стандартів, що викликає необхідність визначення нових цілей та стратегій розвитку педагогічної науки та практики. У педагогічних дослідженнях досить часто піднімаються питання вияву якості та ефективності освіти, формування компетентності, майстерності, оцінювання результатів навчально-виховного процесу, адже вони відносяться до ряду найбільш складних та актуальних проблем теорії та практики виховання.

Зміна політичних, економічних, соціокультурних умов системи освіти детермінували необхідність внесення суттєвих коректив до процесу виховання учнівської та студентської молоді. В останні десятиліття ведеться активний пошук нових та модернізація раніше розроблених підходів та засобів виявлення ефективності виховного

процесу у навчальних закладах. В умовах прийняття нового Закону "Про вищу освіту", введення нових освітніх стандартів у професійній підготовці майбутніх учителів музики особливо вагомим є дослідження можливостей оптимізації процесу методичної підготовки на основі організації успішної діяльності у аспекті її продуктивності, раціональності, ефективності. Предметом розгляду теорії та моделей організації такої діяльності виступає інтегративна галузь наукового знання – педагогічна праксеологія.

Зростання вимог до якості освіти зумовлює значне ускладнення педагогічної діяльності та підкреслює важливість методичної складової. Це проявляється у постановці принципово нових соціально-педагогічних задач, збільшенні кількості функцій педагога, розширенні змісту його діяльності. Нові проблеми призводять до збільшення педагогічних функцій, появи нових

спеціалізацій та видів професійної діяльності, що мають інтегративний (комплексний) характер. В той же час, ускладнення педагогічної праці з неминучістю вимагає підвищення ступеню її осмисленості та оволодіння відповідними методиками. Усе частіше у середовищі професіоналів з'являється прагнення до рефлексії з приводу процесу та результатів педагогічної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій.

Вітчизняна вища школа має значні здобутки у галузі підготовки майбутніх фахівців у сфері музичного мистецтва (А. Болгарський, Н. Гуральник, С. Горбенко, А. Козир, Л. Куненко, Л. Масол, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, В. Федоришин, О. Щолокова, Д. Юник та ін.). У науковій літературі проблема методичної підготовки вчителя музики досліджувалась здебільшого у сфері професійної діяльності (А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.), розглядалася сутність педагогічної діяльності вчителя музики (Л. Арчажнікова, Л. Баренбойм, В. Орлов, Н. Черноіваненко та ін.), особливості виконавської підготовки (Л. Василенко, Л. Гусейнова, В. Крицький, І. Мостова, Г. Ніколаї, О. Щербініна та ін.).

У зарубіжній історико-філософській науці праксеологія досліджувалася Е. Блохом, М. Вейсбромом, Я. Воленським, Р. Гароді, Дж. Дудек, К. Косіком, Ф. Маре-ком, М. Марковичем, Г. Петровичем, Г. Писареком, А. Семеновським, С. Стояновичем, А. Шательє, Е. Фішером, Я. Хорошим та ін. В радянській та пострадянській філософії концепції підвищення ефективності діяльності також неодноразово ставали предметом змістовних науково-теоретичних і філософсько-історичних досліджень. В цьому контексті найбільш ґрунтовні розробки належать В. Абушенку, А. Авілову, В. Васюкову, Б. Домбровському, І. Нарському, Ю. Шинкарю, А. Шуману та ін. В українській філософії дослідження праксеологічних ідей здійснювали такі вчені як В. Андрущенко, В. Арутюнов, Н. Бібік, І. Бичко, А. Бичко, М. Верніков, О. Веретюк, Л. Губерський, Л. Комаха, А. Конверський, В. ремень, О. Ляшенко, О. Савченко, В. Свінцицький, Є. Слущкий, В. Храмов, В. Ярошовець та ін.

У працях указаних вище науковців досліджуються різноаспектні явища та тенденції професійної освіти. Проте праксеологічні концепти методичної підготовки не знайшли свого належного узгодження в системі освітніх проблем. Аналіз сучасної теорії та практики музично-педагогічної освіти засвідчив, що проблема

методичної підготовки на засадах праксеологічного підходу до підготовки майбутнього вчителя музики ще не була предметом спеціального комплексного психолого-педагогічного дослідження.

Мети статті – визначення й обґрунтування методології праксеологічного підходу в методичній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, на основі аналізу наукової літератури пошук праксеологічно орієнтованих форм і засобів оптимізації методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення якості підготовки педагогічних кадрів потребує перегляду як змісту, так і організації навчання студентів у вищих навчальних закладах. Значною мірою це стосується методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, основними завданнями якої є озброєння їх науковими знаннями закономірностей навчання, розвитку та виховання, а також формування в них умінь і навичок практичної діяльності з викладання музики у школі.

На думку відомих педагогів-дослідників (С. Гончаренка, І. Лернера, В. Краєвського) реальний і конкретний зміст навчального предмета включає основи знань та дій, характерних для даної діяльності, а також допоміжні знання, що вносяться методами і формами навчання та спілкування. Крім того, в навчальному предметі повинен бути закладений спосіб орієнтування в ньому, інструментарій для його засвоєння та розвитку [1; 2]. Адже професійна компетентність – це володіння методами адаптування наукового матеріалу вже як дидактичної одиниці. Саме на цьому практичному аспектові повинні зосередити увагу викладачі, орієнтуючи студентів на оволодіння методикою.

За визначенням С. Гончаренка, методична підготовка є важливою ланкою загальної системи навчально-виховного процесу вищих педагогічних закладів. Виконуючи міжпредметну функцію, вона синтезує основні психолого-педагогічні та спеціальні знання, вміння й навички, що є необхідними для тих видів практичної діяльності, які повинен виконувати вчитель у школі [4]. Саме такий підхід дозволяє оптимізувати цей процес відповідно до сучасних вимог.

Методична підготовка майбутнього вчителя музики є складовою загальної фахової підготовки педагога-музиканта. Аналіз наукових праць О. Апраксиної, Л. Арчажнікової, І. Боднарук, Н. Гажима, А. Козир, Л. Матвеевої, І. Немикіної, Г. Падалки, О. Щолокової та ін. дає підставу для

визначення основних підходів стосовно дослідження даного процесу.

Головне завдання вузівського курсу методики – закласти теоретичні основи діяльності вчителя-митця, необхідні йому для подальшого самовдосконалення й самоосвіти. Це вимагає викладання методики на тому інтелектуальному й художньо-творчому рівні, який визначається соціальною природою мистецтва, його гуманістичними і перетворюючими функціями в суспільстві. Ступінь засвоєння методичних знань, на думку О. Ростовського [8], визначається, зокрема, педагогічними переконаннями як інтегруючою якістю особистості майбутнього вчителя музики.

За визначенням Л. Школяр, «методика як форма конкретизації методології є творчістю вчителя в організації емоційно-інтелектуальної діяльності учнів з метою засвоєння морально-естетичного змісту музичного мистецтва та розкриття механізму перевтілення явищ та фактів об'єктивного світу в музичні образи у єдності змісту, форм та засобів вираження» [9, с. 71].

Методику музичної освіти Е. Абдуллін визначає як процес та результат інтерпретації основних теоретичних положень до конкретних педагогічних умов. Методика реалізує навчальну, виховну та розвивальну функції музичної освіти та займає проміжне положення між наукою та мистецтвом [1]. Вона знаходить своє вираження у конкретизації цілі, задач, змісту, методів, засобів музичної освіти та втілюється в навчальних програмах, методичних рекомендаціях, наочних зразках живого та творчого процесу взаємодії вчителя, учнів з музичним мистецтвом та музичною культурою в цілому. Основоположне значення для методики викладання музики має теорія музичної освіти. Теоретичні положення є одночасно базою та орієнтиром, на основі яких розробляється конкретна методика музичної освіти.

Методична підготовка розглядається науковцями як основа для налагодження взаємозв'язків між різними навчальними дисциплінами та педагогічною практикою [3] як засіб розвитку окремих складових професійної підготовки студента (професійної активності, професійного мислення, самостійності, творчих якостей тощо) [6].

Загалом методична підготовка повинна включати у себе комплекс психолого-педагогічних, фахових дисциплін, методику музичного виховання та педагогічну практику. Особливості такої підготовки зумовлюються специфікою уроку музики як уроку мистецтва, а також можливістю протягом усіх років

навчання під час індивідуальних музичних занять здійснювати регулярний педагогічний вплив на студентів з метою озброєння їх комплексом знань, умінь і навичок методичного характеру.

Аналіз наукових робіт дає підставу для виокремлення трьох методологічних підходів до визначення сутності методичної діяльності, а звідси і методичної підготовки майбутніх учителів музики. З позиції першого підходу методична діяльність виокремлюється із загальної структури педагогічної діяльності вчителя і розглядається як сума специфічних дій, спрямованих на добір, конструювання і використання методів навчання при організації вчителем навчально-пізнавальної діяльності учнів (В. Безрукова, М. Іванов, В. Краєвський, А. Ліненко, Б. Ліхачов, І. Підласий та ін.).

З позицій другого підходу методичні вміння вчителя трактуються як узагальнений дидактичний проект майбутньої педагогічної діяльності, що первісно існує у свідомості вчителя і реалізується на практиці як сукупність взаємопов'язаних дій і прийомів викладання і учіння (О. Коваленко, І. Лернер та ін.).

З позиції третього підходу методика розглядається як наука, що розв'язує проблеми змісту та визначає комплекс методів і прийомів конкретного навчального предмету, котрі спрямовані не тільки на оволодіння учнями певними знаннями, вміннями і навичками, а й на їх духовний і загальнокультурний розвиток (С. Гончаренко, Л. Кейран, Г. Китайгородська та ін.).

Методична підготовка майбутнього вчителя музики визначається нами як навчально-виховний процес, що забезпечує оволодіння майбутніми вчителями музики методами та прийомами музично-виховної роботи з учнями. Дана підготовка передбачає наявність методичних знань, розвиток методичних умінь і навичок, сформованість професійно-значущих якостей особистості. Зазначимо, що саме в системі методичної підготовки найефективніше реалізуються основні напрямки педагогічної діяльності вчителя музики: конструктивний, виконавський, комунікативний, творчий, організаційний та дослідницький.

Методична підготовка включає в себе комплекс психолого-педагогічних, фахових дисциплін, методику музичного виховання та педагогічну практику. Особливості такої підготовки зумовлюються специфікою уроку музики як уроку мистецтва, а також можливістю протягом усіх років навчання під час індивідуальних музичних занять (з вокалу та музичного інструменту) здійснювати регулярний педагогічний вплив на студентів з

метою озброєння їх комплексом знань, умінь і навичок методичного характеру.

Аналіз змісту категорій «методична підготовка», «праксеологічний підхід» з позицій системного підходу дозволяє найбільш фундаментально обґрунтувати сутність цих феноменів. Так, методична підготовка є системою, що має певну структуру та складається з елементів.

Процес методичної підготовки майбутнього вчителя музики у нашому дослідженні виступає як глобальна система – модус вищої освіти. Однак всередині цієї системи можна виокремити підсистеми, пов'язані зі психолого-педагогічною підготовкою, інструментально-виконавською, вокально-хоровою та ін. Основним відношенням у процесі підготовки виступає діалектичний процес взаємозв'язку педагога та студента, що розкривається у поясненні, розумінні та засвоєнні певних знань. У якості концепту тут виступає необхідність пізнання студентами основних законів та закономірностей педагогічної праксеології та на основі цих знань використовувати їх у особистій музично-педагогічній діяльності.

У процесі методичної підготовки перед майбутнім учителем музики виникає праксеологічна задача зведення різноманітних типів та форм музично-педагогічної діяльності до теоретичного конструкту, який би відображав загальні закономірності, що притаманні будь-якому його виду. У даному випадку мова йде про ознаки музично-педагогічної діяльності, її цінностях та смислах, компонентах та функціях, специфіці результату та критеріях його оцінки. Отже, виникає необхідність розробки та обґрунтування праксеологічного підходу, який має стати методологічною основою удосконалення методичної підготовки майбутнього вчителя музики в педагогічних університетах. В науковій літературі на сьогоднішній день немає сталого визначення праксеологічного підходу, що сформувався у другій половині ХХ століття та пов'язаний з розвитком праксеології. Основою праксеологічного підходу є такі праксеологічні категорії, як цінності та смисли, якість, норма, цілі, дії та процедури, результати та продукти, помилки, корекція діяльності [9].

Представники загальної та педагогічної праксеології (Н. Авалуєва, І. Колеснікова, Т. Котарбинський, О. Любогор, Є. Тітова та ін.) переконливо довели, що отримані результати (ефекти) в педагогічних процесах, в тому числі і виховному, обумовлені правильною їх організацією.

Праксеологічний підхід – це сукупність положень, практичне втілення яких спрямовує

процес підготовки на удосконалення практичної діяльності з орієнтацією на максимальну доцільність. Даний підхід дозволяє не тільки визначити норми вчинення діяльності, але і запропонувати рекомендації щодо оптимізації дій, виявлення доцільності, раціональності педагогічних дій та операцій з метою оптимізації методичної діяльності майбутнього вчителя музики. Він характеризується єдністю співвідношення знань та практики [7].

Праксеологічний підхід передбачає ретельну підготовку діяльності та планування майбутніх дій, з ознаками реальності, конкретності, точності та відсутності протиріч вибраних орієнтирів та цілей.

Основними ознаками праксеологічного підходу виступають ефективність, як досягнення високого результату мінімальними ресурсами, результативність, як співвідношення поставленої мети та досягнутого результату, та оцінка, що характеризує те чи інше явище з точки зору ефективності та результативності [7].

Праксеологічний підхід в процесі методичної підготовки майбутніх учителів музики об'єднує комплекс наступних ідей:

- формування ідеального образу методичної діяльності, що слугує орієнтиром наступного практичного втілення (якість, успішність, продуктивність, результативність та ефективність музично-педагогічної діяльності);

- оволодіння оцінкою та самооцінкою методичної діяльності (педагогічна рефлексія, педагогічний аналіз);

- оволодіння правильною організацією методичної діяльності (доцільність, цілеспрямованість, проєктивність, конструктивність, нормованість, технологічність, методичність, практичність, осмисленість);

- оволодіння організаційно-процесуальною основою методичної діяльності (стратегія музично-педагогічної діяльності, логіка музично-педагогічної діяльності, музично-педагогічна тактика, методика, педагогічна технологія, педагогічна техніка).

Розроблений нами комплекс педагогічних умов на засадах праксеологічного підходу дозволяє оптимізувати методичну підготовку майбутніх учителів музики: забезпечення методичної спрямованості викладання фахових дисциплін; формування у студентів позитивної мотивації до здійснення методико-практичної діяльності; актуалізацію в процесі педагогічної практики теоретичних знань студентів щодо методики музичного виховання; формування у студентів адекватної самооцінки рівня своєї методичної підготовки; активізацію самостійності та творчості студентів у період

педагогічної практики; використання різноманітних форм і методів роботи керівників практики на основі індивідуального, диференційованого, системного та праксеологічного підходу до студентів.

Одним із шляхів змін у методичній підготовці майбутнього вчителя музики є трансформація традиційного навчального процесу в праксеологічно орієнтований, що зводиться до переосмислення цілей методичної підготовки майбутнього вчителя музики (з механістичного отримання знань, вмінь і навичок до осмисленого оволодіння праксеологічними основами методичної діяльності з орієнтацією на її якість, ефективність, результативність). Визначення ролі та місця праксеологічного підходу в процесі методичної підготовки майбутнього вчителя музики передбачає, що оволодіння музично-педагогічними дисциплінами перестане бути центральним завданням, оскільки предмет викладання стає інструментом реалізації цілей, пов'язаних із забезпеченням розвитку дитини. Також суттєвим положенням сучасної методичної підготовки на засадах праксеологічного підходу є пошук праксеологічно спрямованих технологій, методів, прийомів, форм і засобів підготовки вчителів музики.

Висновки. Окреслені аспекти методичної підготовки вчителів музики характеризують її актуальність у вітчизняних соціокультурних та педагогічних реаліях і виявляються у суперечностях між: актуальними запитами освіти щодо досліджень в галузі педагогічних наук, що мають забезпечити комплексне вивчення процесів виховання і розвитку людини в усій різноманітності її навчальної й професійної діяльності та обмеженою концептуально-теоретичною обґрунтованістю наукових засад щодо праксеологічної педагогічної ідеології; соціальним замовленням суспільства у висококваліфікованих фахівцях у сфері музично-естетичного виховання та слабкою орієнтацією навчального процесу на вироблення у студентів стійких інтересів, бажань та цілей щодо активізації пізнавальної та творчої активності заради успішної та ефективної методичної підготовки майбутнього вчителя музики. Можливості праксеологічного підходу максимально дозволяють не тільки визначити норми методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, але і запропонувати рекомендації по її оптимізації.

Отже, праксеологічний підхід до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва означає осмислення її функціональності, результативності, визначення доцільності дій викладача, вияв тих

прийомів, методів та операцій, що не задовольняють, з'ясування причин неефективності, вивчення можливостей, потенціалу та невикористаних резервів, вироблення пропозицій задля підвищення ефективності методичної підготовки.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого розгляду вимагають також питання вивчення залежності впливу сформованості професійних якостей майбутніх учителів музики на підвищення рівня їх методичної підготовки, забезпечення оптимальної, результативної у ефективній методичній підготовці студентів у процесі опанування ними різних фахових дисциплін згідно навчального плану.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абдуллин Э. Б. Методология педагогики музыкального образования: учебник для студентов высших педагогических учебных заведений / Э. Б. Абдуллин. – 3-е изд. – М.: Издательство «Гном», 2010. – 416 с.
2. Авалуева Н. Б. Практикологический подход к пониманию результативности и эффективности воспитательной деятельности / Н. Б. Авалуева // Воспитание. Научные дискуссии и исследования: Сб. науч. тр. / Под ред. Е. В. Титовой. – СПб.: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. – С. 121–127.
3. Апраксина О. А. Музыкальное воспитание в школе / О. А. Апраксина. – М., 1985. – 206 с.
4. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко. – Хмельницький: ХГПК, 2000. – 30 с.
5. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму: навчальний посібник / Н. В. Гузій; М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2004. – 156 с.
6. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія / А. В. Козир; М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2008. – 380 с.
7. Колесникова И. А. Педагогическая психология / И. А. Колесникова, Е. В. Титова // Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Академия, 2005. – 256 с.
8. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
9. Школяр Л. В. Теорія і методика музичного формування дітей / Л. В. Школяр, М. С. Красильникова. – М., 1999. – 284 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Пророва Євгенія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики постановки голосу Інституту мистецтв НПУ ім. М. П. Драгоманова, докторант.

Коло наукових інтересів: теорія та методика вокальної підготовки майбутніх учителів музики, музично-педагогічна праксеологія.